

SYMPOSIUM

Seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg *Doorontwikkeling Vlaggensysteem RJ*

Op 6 februari vond het tweede symposium plaats in het kader van het Raak-Pro project 'Gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg: duurzaam verbeteren van professioneel handelen' op Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch. Dit symposium werd georganiseerd door het consortium bestaande uit Avans Hogeschool, Movisie, TNO, Rutgers WPF en Accare.

Door middel van lezingen en diverse workshops zijn professionals uit de (residentiële jeugdzorg) praktijk, docenten, studenten, onderzoekers en andere geïnteresseerden geïnformeerd over de stand van zaken van het project en betrokken bij de doorontwikkeling van het Vlaggensysteem voor de residentiële jeugdzorg (Vlaggensysteem RJ).

Studenten van Avans Hogeschool maakten onderstaand verslag van de bijeenkomst:

Het Vlaggensysteem (ontwikkeld door Sensoa in samenwerking met Movisie) werkt aan het vergroten van de competenties van iedereen die met kinderen/jongeren werkt, zodat zij adequater kunnen omgaan met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Het huidige Vlaggensysteem wordt doorontwikkeld, zodat de methode toepasbaar wordt voor de specifieke context van de residentiële jeugdzorg (Vlaggensysteem RJ).

Maike Kooijmans gaf een inleiding over de stand van zaken van het Raak-Pro project. Lou Repetur (Movisie) gaf een presentatie over de betekenis van de transformatie binnen de jeugdzorg voor de doorontwikkeling van het Vlaggensysteem RJ. Deze presentaties zijn te vinden op de website www.gezondseksueelgedragrj.nl

Vervolgens vonden er 6 workshops plaats. Hieronder een korte beschrijving van de workshops.

Workshop 1: Inleiding in het Vlaggensysteem – Erika Frans (Sensoa)

Deze workshop was bedoeld voor deelnemers die nog niet of weinig bekend zijn met het (huidige) Vlaggensysteem. Erika Frans, mede-ontwikkelaar van het Vlaggensysteem, legde in deze workshop uit wat de methodiek inhoudt, waarvoor deze gebruikt kan worden en hoe deze kan worden ingezet. Daarbij kwamen veel vragen aan bod, o.a.:

"Ik werk met verstandelijk beperkten, zij lopen geestelijk achter maar qua seksuele ontwikkeling zitten zij vaak op een ander niveau"

"biedt het Vlaggensysteem ook handvatten wanneer cliënten niet willen praten over seksualiteit?" en

"wordt er in het Vlaggensysteem rekening gehouden met religieuze achtergronden?"

Erika Frans legde uit dat met aandacht moet worden gekeken naar het ontwikkelingsniveau van de jongere: wat kan hier uit worden afgeleid? En met de cliënt in gesprek gaan aan de hand van de casussen, kan om te beginnen ook al een vorm zijn om sociale vaardigheden te trainen, om later in te gaan op het seksuele aspect. De zes criteria waar het Vlaggensysteem mee werkt zijn ook toepasbaar bij mensen met een religieuze achtergrond. Daarnaast werd er ingegaan op de visie achter het Vlaggensysteem, waarin weerbaarheid centraal staat. Kernwaarden zijn: Autonomie (vrijheid, keuze, niet gedwongen),

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door gelden van Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek (SIA)

Competentie (eigen mogelijkheden, effectiviteit, succes) en Verbondenheid (hechte warme band, betrokkenheid, relaties aangaan).

Tot slot werd er benadrukt dat het belangrijk is dat jongeren moeten leren dat zij altijd 'nee' mogen zeggen tegen bepaalde handelingen, ook al hebben zij in eerste instantie ingestemd.

Workshop 2: Doorontwikkeling met input van de praktijk – Lou Repetur en Kristin Janssens (Movisie)

In deze workshop vond een kruisbestuiving plaats tussen professionals uit de residentiële jeugdzorg, methodiekontwikkelaars en onderzoekers. De doorontwikkelde versie van het Vlaggensysteem, het Vlaggensysteem RJ, werd eerst toegelicht. Vervolgens gingen deelnemers in groepjes aan de slag, er werden casussen besproken en beoordeeld aan de hand van de zes criteria van het Vlaggensysteem (toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijdsadequaat, context en zelfrespect). Een voorbeeld van een casus die is besproken: "meisje (14) laat haar borsten zien aan twee jongens van 15 jaar in ruil voor een sigaret." Deze casus riep enkele vragen op zoals, "Wordt de gelijkwaardigheid anders als er één jongen of twee jongens bij staan?" Volgens de workshopleider maakt dit wel degelijk uit. De gelijkwaardigheid moet met groen beoordeeld worden als er sprake is van één jongen (gelijkwaardig) en met geel als er sprake is van twee jongens (ongelijkwaardig). Zelfrespect kan in het geding zijn, aangezien de twee jongens gemakkelijk geruchten in de leefgroep kunnen brengen als: "dit meisje is heel makkelijk" en "ze laat haar borsten zien voor één sigaret, wat zou ze doen voor 10 euro?" Deze geruchten/roddels kunnen het meisje in de leefgroep schade toebrengen waardoor het met geel beoordeeld moet worden.

Naast het bespreken van verschillende casussen werd er ook ingegaan op andere belangrijke zaken. Moeten bijvoorbeeld traumatische ervaringen en de ontwikkelingsleeftijd van een jongere mee worden gewogen? Volgens de workshopleider moet dit altijd mee worden genomen in de beoordeling (kiezen van een vlag). Dit is belangrijk, omdat er aan elke vlag een interventie gekoppeld zit. Mocht je een traumatische ervaring of de ontwikkelingsleeftijd van iemand niet mee laten wegen, dan heb je de kans dat je een lichtere interventie toepast terwijl er een zwaardere interventie efficiënter zou zijn geweest.

Workshop 3: Hoe competent zijn studenten en stagiaires in de RJ m.b.t. het bespreekbaar maken van seksualiteit? – Marie-José Geenen (Avans Hogeschool) en Leanne van Eijk (Fontys Hogeschool)

Welke competenties hebben studenten en met name ook stagiaires nodig om seksualiteit in de praktijk 1. waar te nemen; 2. adequaat te beoordelen; 3. bespreekbaar te maken en 4. adequaat op seksueel gedrag te reageren? In deze workshop gingen professionals uit de praktijk met studenten en docenten hierover in gesprek. De workshop werd gestart met het opschrijven van 5 woorden die te maken hebben met seksualiteit. Uit deze oefening bleek dat 'veiligheid' erg belangrijk is om met elkaar te kunnen spreken over dit thema.

In tweetallen is er gekeken naar de woorden die de aanwezigen zelf hadden opgeschreven. Uiteindelijk is hieruit naar voren gekomen dat niemand dezelfde 5 woorden had opgeschreven. Seksualiteit is maatwerk. Voor iedereen heeft seksualiteit een andere betekenis. In groepjes is er vervolgens gepraat over de competenties die studenten m.b.t. seksualiteit nodig hebben. In de gezamenlijke bespreking zijn o.a. de volgende competenties naar voren gekomen:

- Beschikken over kennis, feitelijke kennis en deze blijven ontwikkelen.
- Veiligheid: er moet een veilige sfeer aanwezig zijn om open te kunnen zijn over seksualiteit.
- Seksualiteit in de context kunnen plaatsen.
- Kunnen normaliseren.

- Emoties kunnen duiden: vaak is lachen de eerste reactie van mensen wanneer zij praten over seksualiteit. Er moet een stap gemaakt worden naar gewoon praten over seksualiteit.
- Bewust zijn van je eigen seksueel script (eerst moet je je eigen seksualiteit in kaart brengen voordat je een ander met dit onderwerp kunt begeleiden).
- Bespreekbaar maken.
- Open en betrokken houding.
- Grenzen aangeven en erkennen. Je eigen grenzen en die van de cliënt komen veel naar voren wanneer het gaat om seksualiteit.
- Onbevooroordeelde houding.
- Aansluiten bij de (taal van) cliënt. Taalgebruik is erg belangrijk. Er moet gekeken worden naar wat je zelf acceptabel vindt en naar wat voor woorden de cliënt gebruikt. Jongeren met een licht verstandelijk beperking weten bijvoorbeeld vaak alleen de schuttingtaal wanneer het gaat om seksualiteit.

Wanneer het gaat over omgaan met seksualiteit is het maken van een piramide erg handig. In de eerste laag staat omschreven wat iedereen moet kunnen. Mensen die dat niet kunnen moeten de kans krijgen om dit te leren. De bovenste laag is datgene wat verwacht wordt van specialisten m.b.t. seksualiteit.



Professionals geven aan dat praten over seks gewoner moet worden. Nu wordt er pas over seks gepraat wanneer er iets slecht gaat. Jongeren gaan denken dat seks iets is wat niet goed is, want er wordt alleen gepraat over de slechte dingen/kanten. Hulpverleners moeten een stap voor zijn. Al beginnen met praten over seks voordat het gedrag te ver gaat. Tot slot werd duidelijk dat de begrippen veiligheid, grenzen en respect belangrijk zijn wanneer het gaat om seksualiteit. Ook is het van belang te weten wat normaal gedrag is.

Workshop 4: Op naar een landelijk Docentennetwerk - Marie-José Geenen (Avans Hogeschool) en Leanne van Eijk (Fontys Hogeschool)

In deze workshop werd ingegaan op welke wijze er binnen het Hoger Sociaal Agogisch onderwijs (HSAO) aandacht besteed wordt aan het bespreekbaar maken van seksualiteit. Tijdens deze workshop was er veel aandacht voor de leerlijn 'Seksualiteit en Intimiteit', ontwikkeld door Leanne van Eijk van Fontys Hogeschool. Het uitgangspunt van deze leerlijn is dat iedereen geconfronteerd wordt met het onderwerp en uiteindelijk hiermee om moet kunnen gaan. Het doel hiervan is om studenten competent te maken op het gebied van omgaan met en het bespreekbaar maken van seksualiteit. De leerlijn wordt neergezet door een expertteam. Het team bestaat voornamelijk uit docenten van sociale studies die affiniteit

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door gelden van Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek (SIA)

hebben met het onderwerp en die het team sterker kunnen maken. Leanne van Eijk licht toe, dat het tot stand komen van de leerlijn bepaald geen gemakkelijke zaak was. Zij en haar team hebben er lang voor moeten knokken om het uiteindelijk doorgevoerd te krijgen. Tijdens de workshop waren docenten aanwezig van verschillende hogescholen. Zij deelden met elkaar hun ervaringen ten aanzien van in hoeverre er aandacht binnen de eigen academie wordt besteed aan seksualiteit. Vragen zoals: 'hoe krijgen we meer aandacht voor dit thema en hoe trekken we het van de plank?', werden ter discussie gesteld tijdens de workshop. Belangrijk is dat informatie gedeeld wordt met elkaar. Er is dan ook gesproken over mogelijkheden om hierin samen te werken.

Tijdens de workshop waren ook een aantal studenten aanwezig. De meeste van deze studenten gaven aan dat er helemaal geen aandacht besteed wordt aan het onderwerp tijdens de opleiding. Unaniem waren ze het met elkaar eens dat ze graag meer onderwijs m.b.t. dit thema hadden willen volgen tijdens de opleiding om zo veiliger de beroepspraktijk in te gaan. Kennis te verwerven en niet met een 'mond vol tanden' komen te staan in dergelijke situaties. Niet alleen gezond, maar ook ongezond gedrag gemakkelijker bespreekbaar te maken.

Workshop 5: Implementatie van het Vlaggensysteem RJ in beroepspraktijk RJ – Annelies Kuyper (Rutgers WPF) en Marieke van der Sanden (Hoenderloo Groep)

In deze workshop stond de inbedding van het Vlaggensysteem RJ in het bredere beleid op seksualiteit in een instelling centraal. Professionals uit de beroepspraktijk, onderzoekers en praktijkontwikkelaars gingen hier met elkaar over in gesprek.

Er werd gediscussieerd aan de hand van twee stellingen. Met de eerste stelling, 'Begeleiders moeten verplicht worden met kinderen en jongeren over seksualiteit te praten', wordt door de helft van de aanwezigen ingestemd. Seksualiteit is in hun ogen een belangrijk onderwerp en zij vinden dat er van professionals verlangt mag worden dat zij hierover met hun cliënten in gesprek kunnen gaan. Een belangrijk punt hierbij is dat er door die professionals aangegeven moet worden wanneer hier moeilijkheden in voorkomen. Professionals onderling moeten elkaar hierin ondersteunen en ook hier moet dus over seksualiteit gepraat worden. Bij de andere stelling 'een instelling voor jeugdzorg moet jongeren vanaf 12 jaar condooms verstrekken' waren de meningen verdeeld. Een deel van de aanwezigen vond 12 jaar te jong. Het andere deel vond dit juist goed. Het is volgens hen goed om op tijd te beginnen met het aanleren van seksueel gezond gedrag.

Daarnaast is er gesproken over voorwaarden voor een succesvolle proefimplementatie van het Vlaggensysteem RJ binnen residentiële jeugdzorginstellingen. Hieruit bleek dat:

- Er beleid nodig is m.b.t. seksualiteit binnen een instelling;
- De normatieve lijst nuttig is bij een teamdiscussie;
- Het bespreekbaar maken van seksualiteit eigenlijk opgenomen moet worden in de competenties van de professional. Op deze manier kan het management beter aansturen;
- Een duidelijk kader en openheid binnen een team belangrijk zijn voor het bespreekbaar maken van seksualiteit;
- Sturing op werkvloer door teamleider gewenst is.

Workshop 6: De praktijk als mede-onderzoeker –Remy Vink (TNO) en Mechtild Höing (Avans Hogeschool)

In deze workshop werd ingegaan op de vraag hoe je professionals en jongeren in de praktijk kan betrekken bij het onderzoek naar de bruikbaarheid en werkzaamheid van het vernieuwde Vlaggensysteem RJ? Er wordt een toelichting gegeven op het onderzoek dat gaat plaatsvinden in residentiële jeugdzorginstellingen. Het onderzoek beoogt te achterhalen in hoeverre het vernieuwde Vlaggensysteem, het Vlaggensysteem RJ, voldoet aan de gestelde eisen. Voor het succesvol laten verlopen van het onderzoek is het belangrijk dat deze nauw aansluit bij de organisatiestructuur. Daarom wordt de vraag gesteld hoe ervoor gezorgd kan worden dat medewerkers op de werkvloer hun ervaringen

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door gelden van Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek (SIA)

m.b.t. het Vlaggensysteem RJ kunnen registreren. Hoe zorg je ervoor dat alle ervaringen van groepsleiders overzichtelijk op papier komen? Deze vragen worden voorgelegd aan de deelnemers.

Hieruit kwam naar voren:

- Het moet makkelijk en snel geregistreerd kunnen worden.
- Het doel moet zichtbaar zijn.
- Het moet meteen gedaan en verwerkt kunnen worden, zonder dat de medewerkers ergens achteraan moeten gaan.
- Probeer het in te voegen in al bestaande systemen, zodat er niet nog meer registratiesystemen komen.
- Er moet rekening worden gehouden met de privacy van de cliënt.

Ook werd besproken welke informatie achterhaald zou moeten worden. Hieruit kwam vooral naar voren dat het ook belangrijk is om te achterhalen wat de cliënt er zelf van vindt, de mening van de cliënt ook meenemen in de registratie.

Tot slot wordt besproken in hoeverre het vernieuwde Vlaggensysteem een behandelmethodiek is. De workshopleiders geven aan dat hier lang een discussie over is geweest. Het Vlaggensysteem is een signaleringstool en dat zal niet veranderen, het zal geen therapeutische interventie worden.